

*Елементи
спеціальної теорії
відносності.*

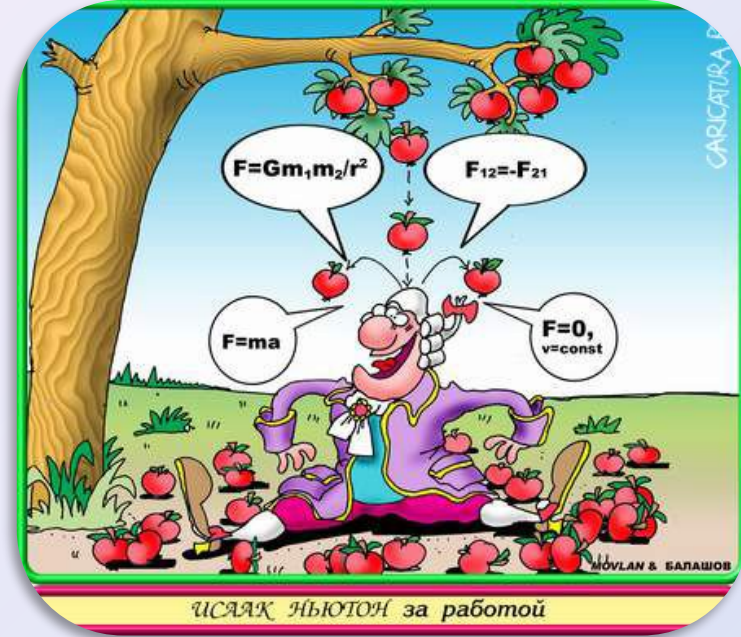
Einstein

План

1. Основні положення СТВ.
2. Відносність одночасності подій.
3. Закон взаємозв'язку маси і енергії.
4. Релятивістський закон додавання швидкостей.

Класична механіка

- Простір тривимірний і одномірний час
- Зворотність простору і незворотність часу
- Однорідність простору і часу (усі точки простору рівноправні і проміжки часу)
- Ізотропність простору (однаковість властивостей в усіх напрямках)
- Абсолютність простору і часу.

XIX-

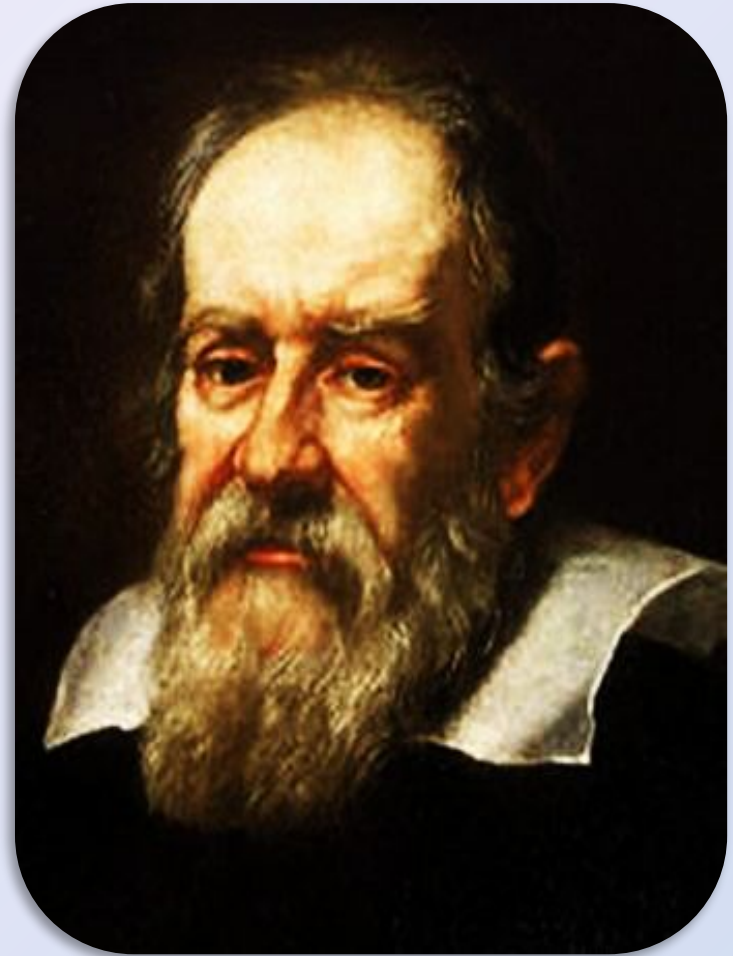
XX

СТ

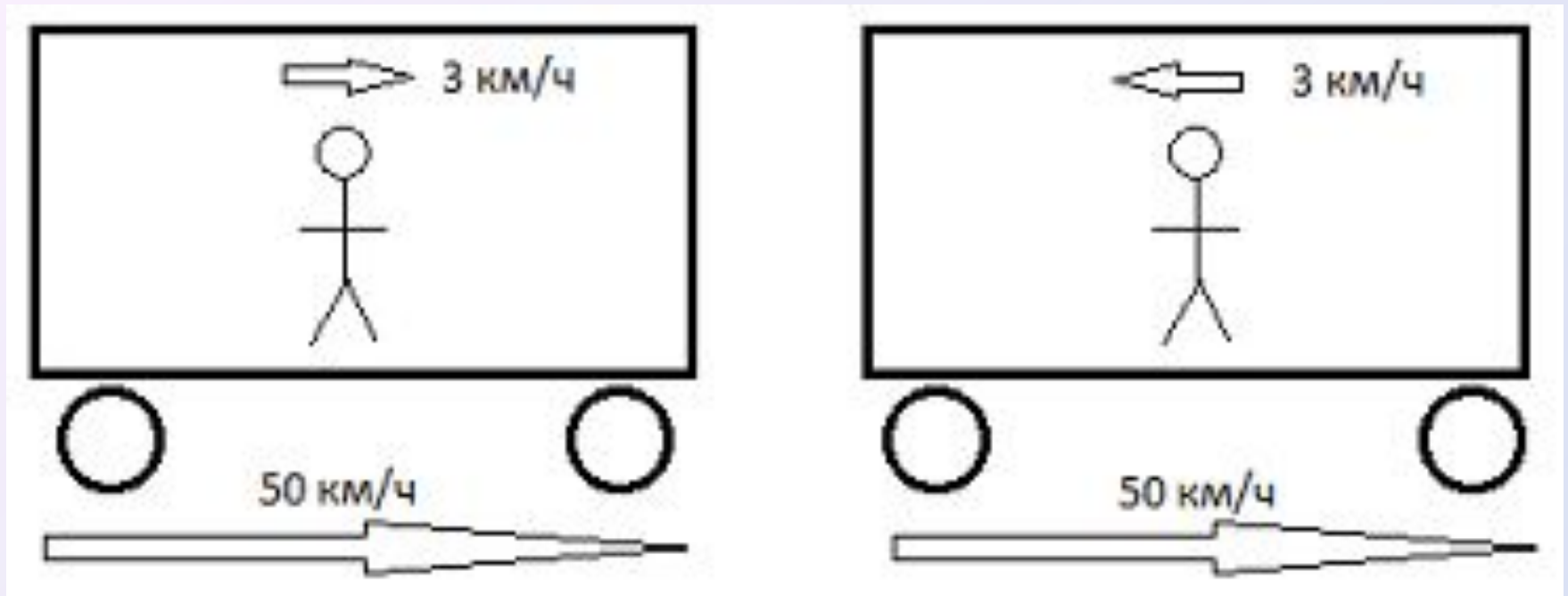

В основі класичної механіки – принцип відносності Галілея

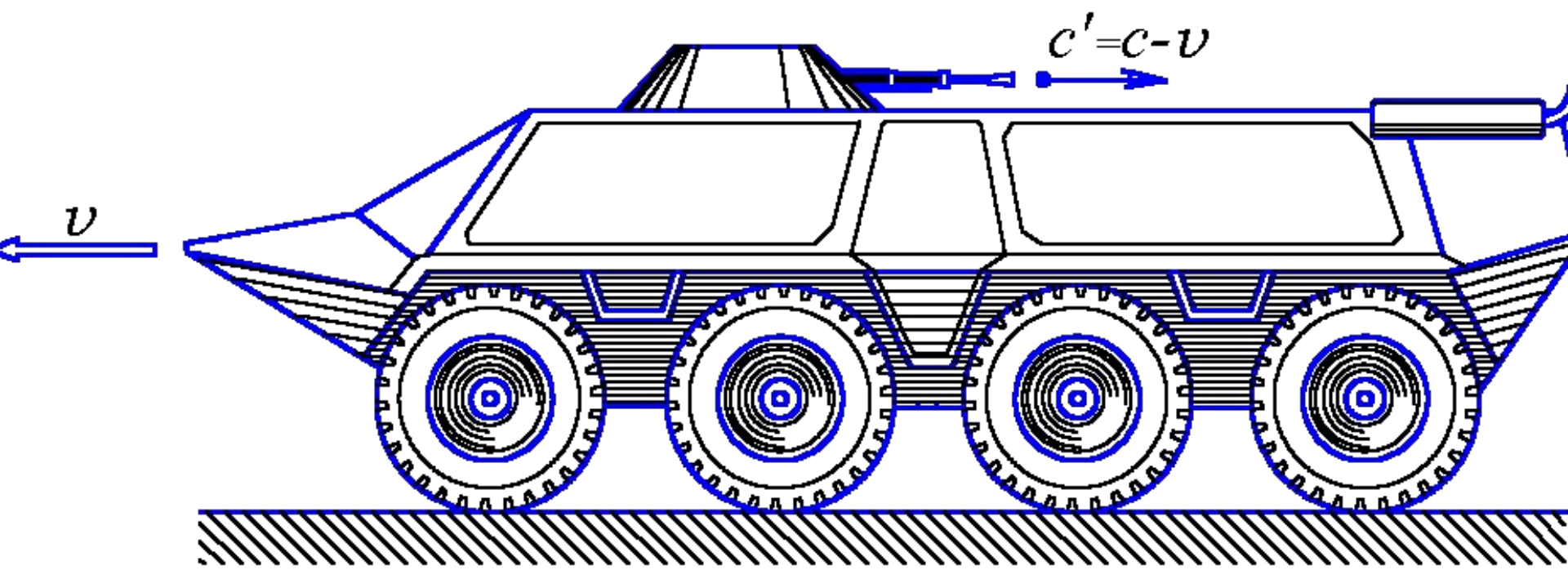
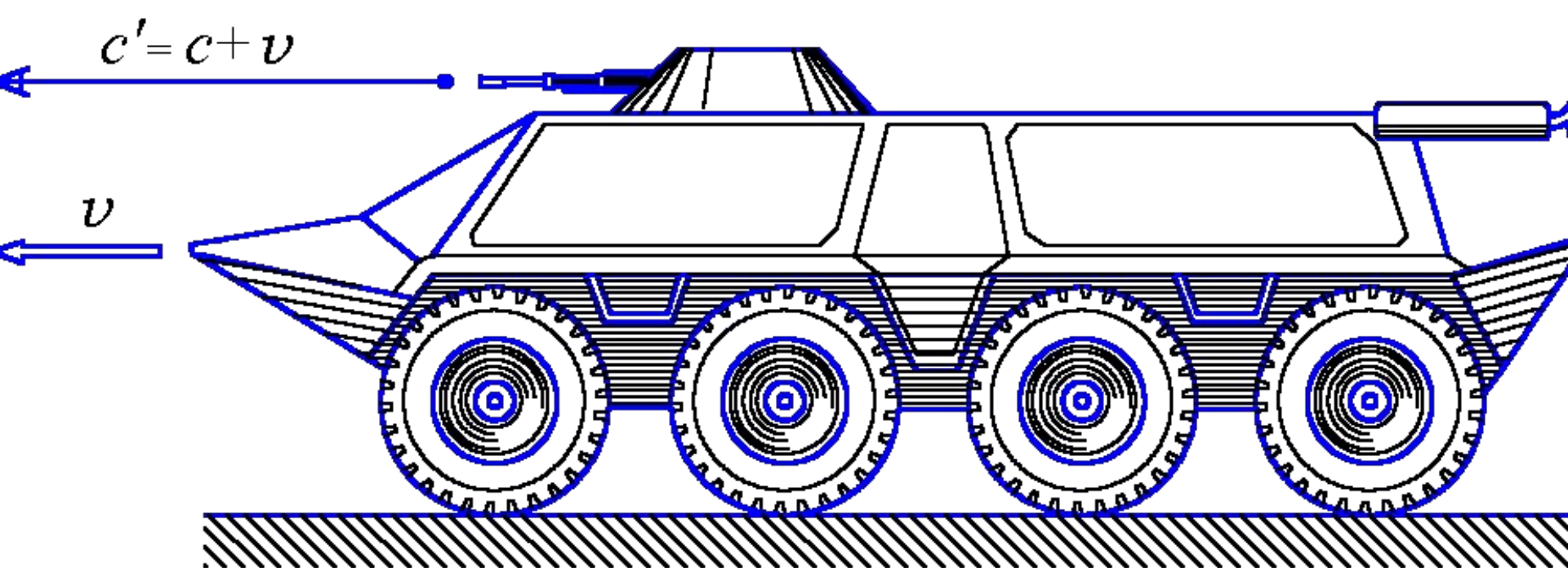
- Будь-які механічні процеси в будь-якій інерційній СВ відбуваються однаково.
- Ніякими механічними дослідженнями не можна встановити, чи тіло перебуває в стані спокою чи в стані руху.

Закон додавання швидкостей

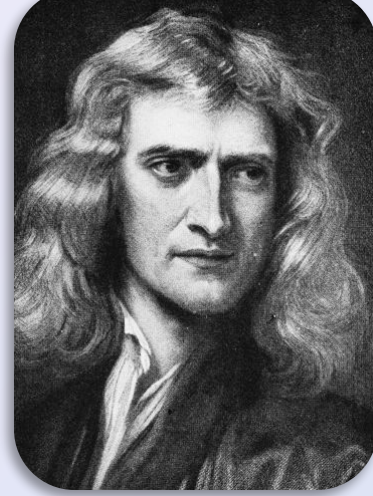

$$\vec{v} = \vec{v}_1 + \vec{v}_2$$

Суперечності між електродинамікою та механікою

За законами
електродинаміки
швидкість
електромагнітних
хвиль у вакуумі
однакова по всіх
напрямах і дорівнює
 $c = 3 \cdot 10^8$ м/с

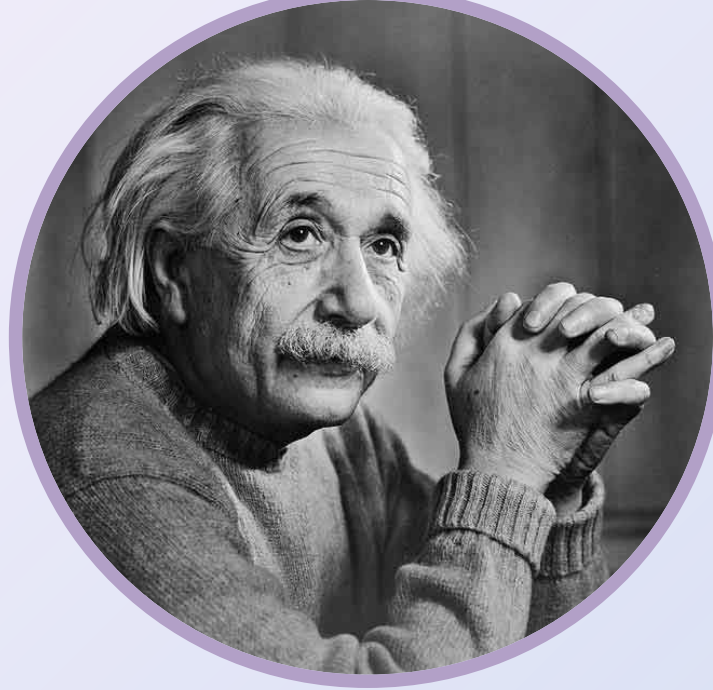
Але відповідно до
ньютонівської механіки
швидкість може
дорівнювати c тільки у
вибраній системі відліку.
У будь-якій іншій, яка
рухається зі швидкістю v ,
швидкість світла
повинна змінюватися

Посєднання непосєднуваного

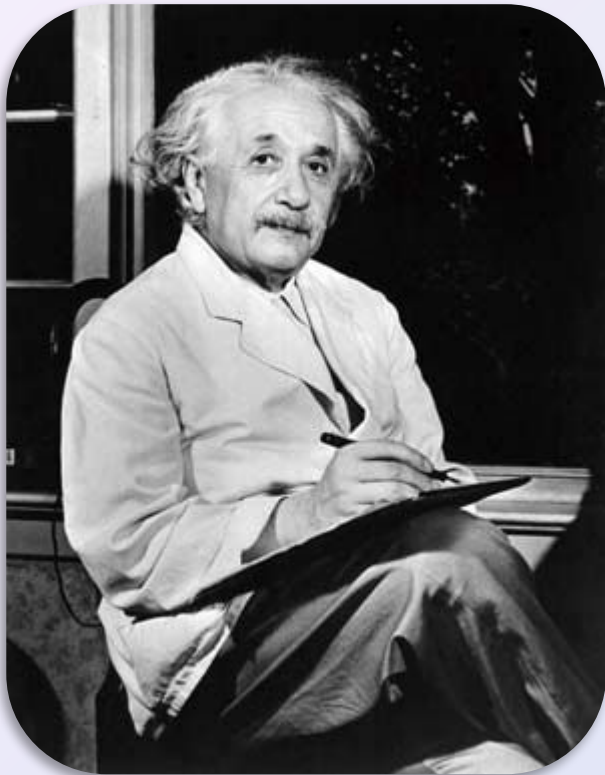
Усі суперечності були блискуче розв'язані 26-річним Альбертом Ейнштейном, який видав невелику, всього на 30 сторінок, роботу під назвою «До електродинаміки рухомих середовищ».

У ній Ейнштейн без жодного нового експерименту, проаналізувавши й узагальнивши уже відомі дослідні факти, вперше виклав ідеї теорії відносності.

«Коли Ви годину знаходитеся в товаристві симпатичної дівчини, вам здається, що пройшла тільки хвилинка; але коли ви хвилину сидите на гарячій плиті, вам здається, що пройшла ціла година. Ось це і є відносність.»

**У 1905 р. учений
видав основні ідеї
спеціальної теорії
відносності.**

Постулати теорії відносності

1) Принцип відносності:

- *усі фізичні явища протікають однаково в усіх інерціальних системах відліку.*

2) Принцип сталості швидкості світла:

- *В усіх інерціальних системах відліку швидкість світла у вакуумі однакова (300 000 км/с) і не залежить ні від швидкості джерела, ні від швидкості приймача.*

Спеціальна теорія відносності (СТВ)

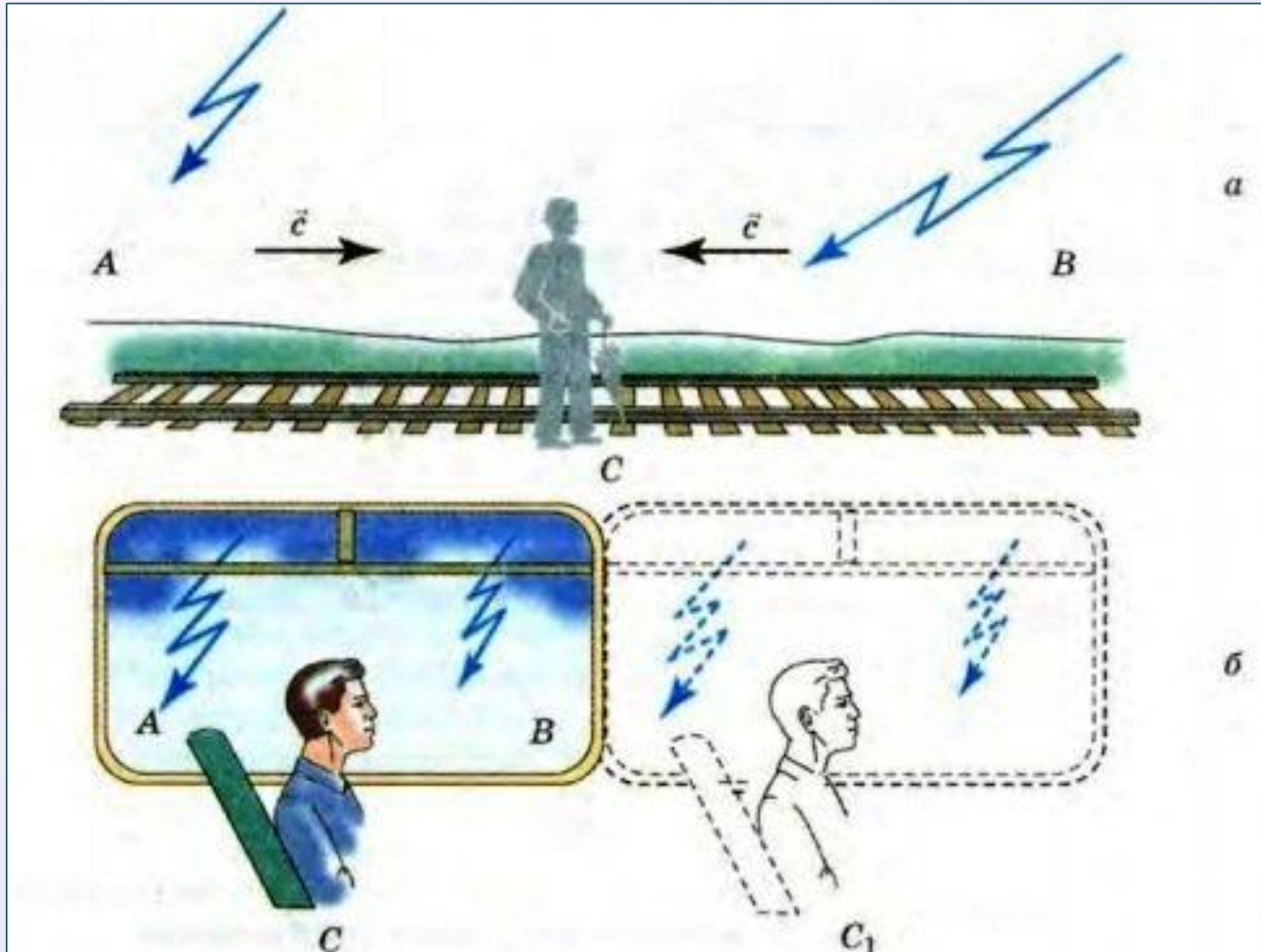
– фізична теорія, що розглядає просторово-часові закономірності, справедливі для будь-яких фізичних процесів.

СТВ стала фундаментом сучасної механіки, яка дістала назву «Релятивістська механіка».

Закони класичної механіки працюють коли швидкості руху тіла $\ll$ швидкості світла.

Закони релятивістської механіки працюють коли швидкості руху тіла $\approx$ швидкості світла

2. Відносність одночасності подій

Висновок:

- дві події, які відбуваються в різних точках простору і є одночасними в одній системі відліку, не будуть одночасними в інших.

ВІДЕО 1

Наслідки

постулатів

СТВ

Відносність часу

- тривалість самої події в різних інерціальних системах відліку неоднакова.

$$\tau = \frac{\tau_0}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

$\Delta\tau_0$ – інтервал часу в нерухомій системі.

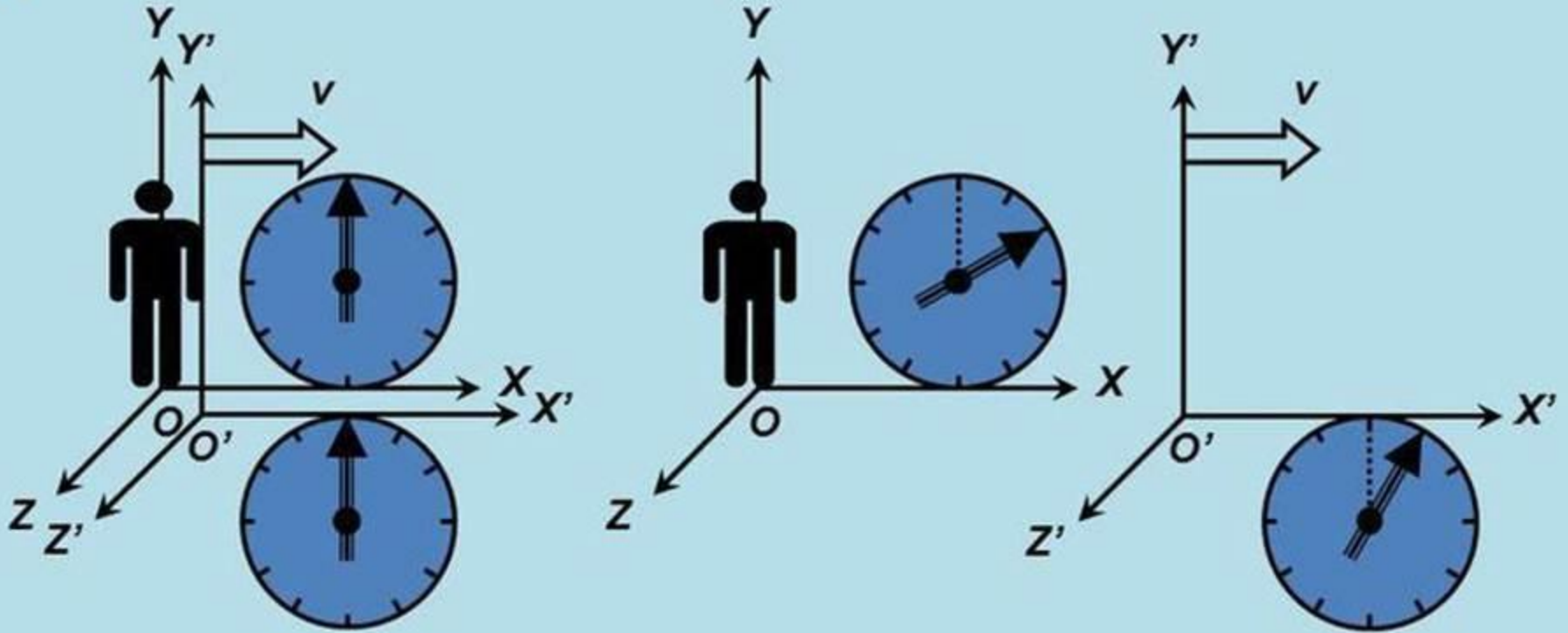
$\Delta\tau$ – інтервал часу виміряний у системі, що рухається зі швидкістю v .

v – швидкість руху корабля (м/с).

c – швидкість світла.

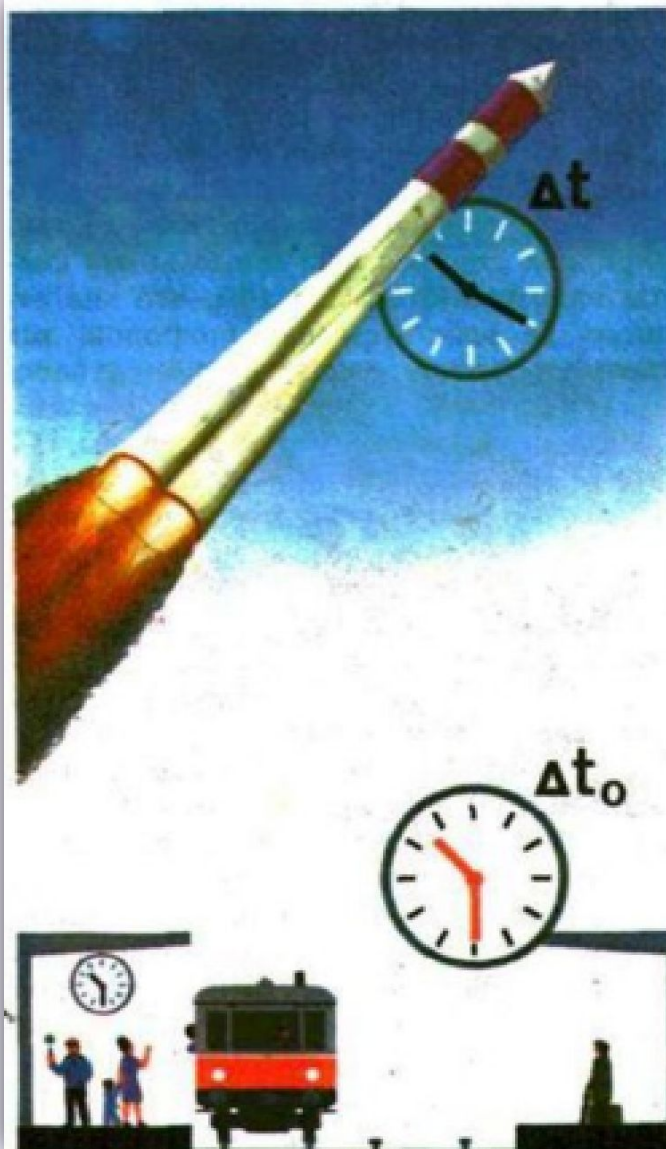

Інтервал часу, відлічуваний у СВ, відносно якої годинник перебуває у стані спокою (власний час події), менше ніж інтервал часу, відлічуваний у СВ, відносно якої годинник рухається.

Відносність часу

Годинник на борту космічного корабля, що рухається, йде повільніше, ніж годинник, що перебуває у стані спокою.

ВІДЕО 2

Відносність довжини

- відстань між двома будь-якими точками простору – не абсолютна величина, вона залежить від швидкості руху тіла відносно даної системи відліку.

l_0 – довжина нерухомого предмета, м.

l – довжина рухомого предмета, м.

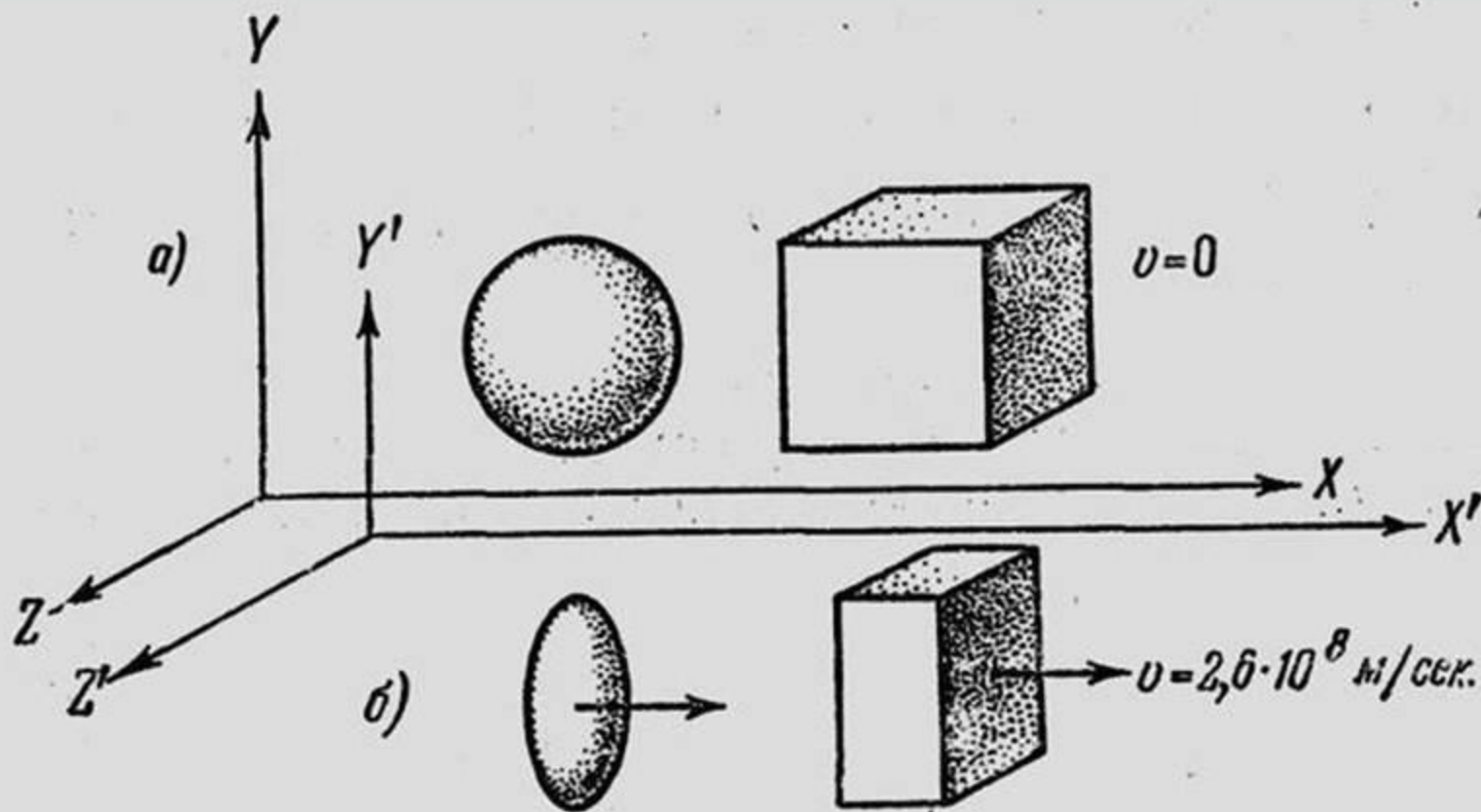
v – швидкість руху корабля (м/с).

c – швидкість світла.

$$l = l_0 \sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}$$

Релятивістський ефект скорочення довжини стає помітним тільки у випадку руху тіла зі швидкістю, яка порівнянна зі швидкістю поширення світла.

Розміри тіла зменшуються тільки вздовж його руху!

Дано

$$l_0 = 100 \text{ м}$$

$$v = 0,8c$$

l -?

Приклад задачі

Довжина космічного корабля відносно нерухомого земного спостерігача, 100 м. Яким стане його довжина при русі зі швидкістю 0,8 швидкості світла c ?

Розв`язок:

$$l = l_0 \sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}} ; l = l_0 \sqrt{1 - \frac{(0,8c)^2}{c^2}} = l_0 \sqrt{1 - 0,64} = 0,6l_0 ;$$

$$l = 0,6 * 100 \text{ м} = 60 \text{ м}$$

Відповідь: 60 метрів.

3. Закон взаємозв'язку маси і енергії.

А. Ейнштейн встановив співвідношення між масою і повною енергією тіла:

$$E = mc^2$$

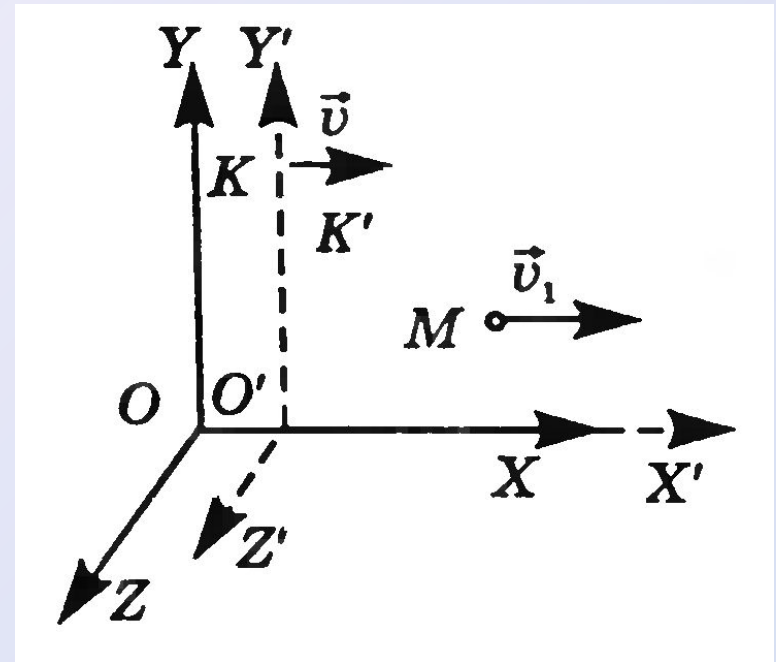
де E – енергія (Дж, eВ); $c = 3 \cdot 10^8$ м/с; m – маса (кг).

Ця знаменита формула взаємозв'язку маси та енергії є універсальною щодо будь-яких видів енергії.

4. Релятивістський закон додавання швидкостей

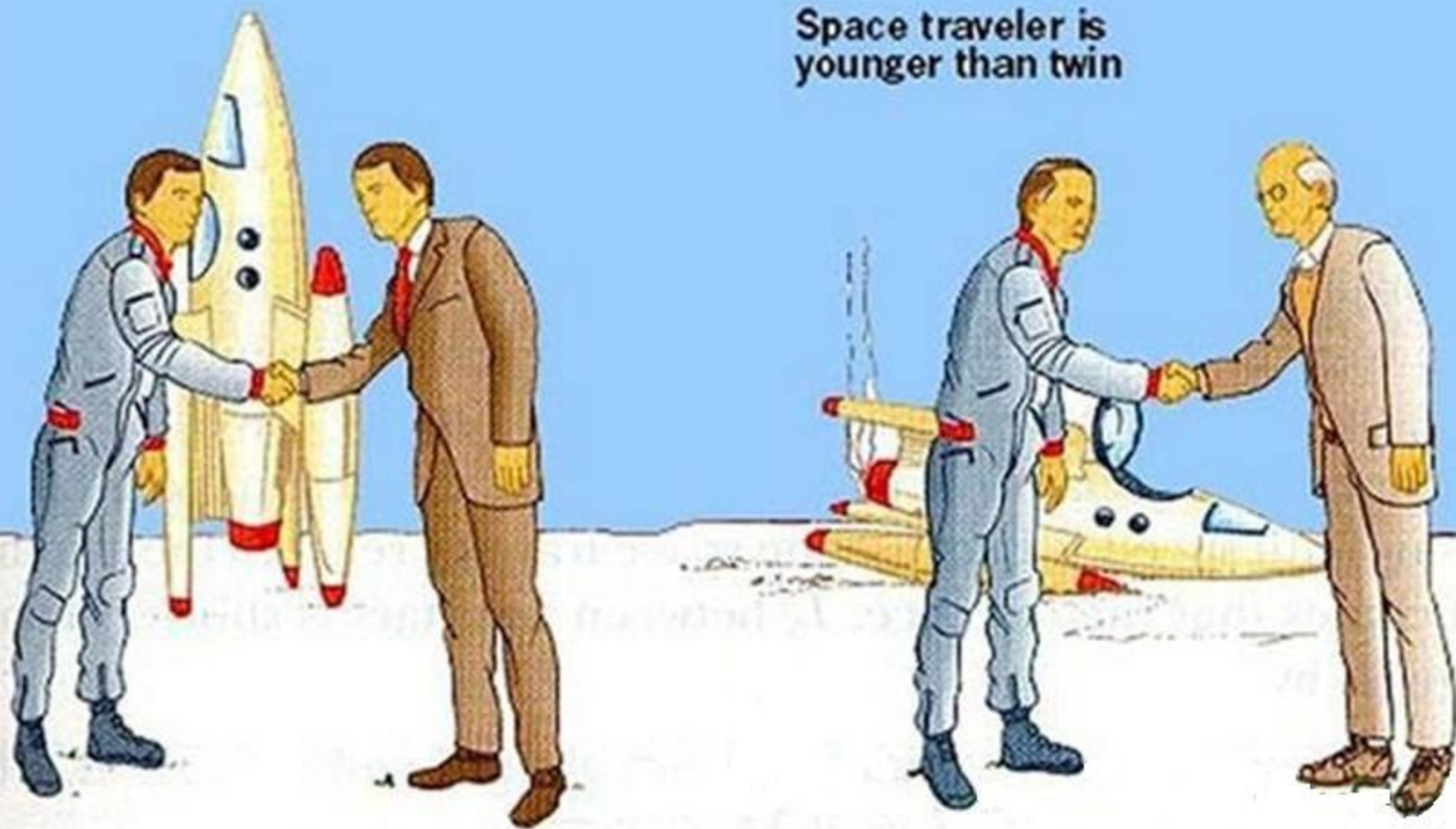
Він набуває вигляду класичного, коли швидкості набагато менші від швидкості світла

$$v_2 = \frac{v_1 + v}{1 + \frac{v_1 v}{c^2}}$$

«Парадокс близнюків»

Space traveler is younger than twin

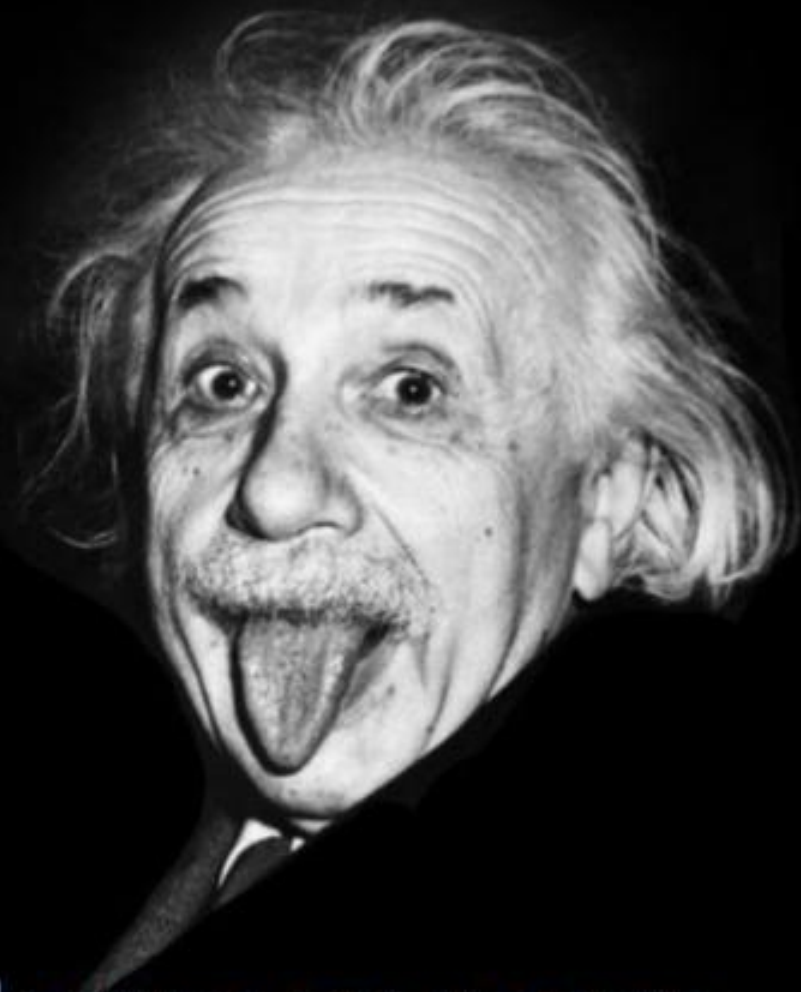

Розв`яжи задачу

Синхрофазотрон дає пучок протонів, швидкість яких дорівнює $0,99c$. Знайти:

- 1) зменшення розмірів протонів $\frac{l}{l_0}$ у напрямі їх руху;
- 2) час τ_0 , з точки зору земного спостерігача, який відповідає проміжку часу в 1с , виміряному годинником, зв'язаним з протоном.

Дякую за увагу